

שיחת מו"ר ראש הישיבה
הרה"ג הרב יעקב שפירא שליט"א
פרשת חיי-שרה
שנה שלוש-עשרה תשפ"ב

תרפ"ד-תשפ"ב
98
ישיבת מרכז הרב

כולן שווים לטובה

"ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה" (בראשית כג, א). אומר רש"י, לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל, לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו, בת ק' כבת כ' לחטא, מה בת כ' לא חטאה שהרי אינה בת עונשין אף בת ק' בלא חטא. ובת כ' כבת ח' ליופי. קשה, וכי זה שב"ד של מעלה לא עונשים זה מהווה הוכחה שאין חטא? כמעט אותו ביטוי כתוב כשאברהם אבינו נפטר. "ואלה ימי שני חיי אברהם אשר חי מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים" (שם כה, ז), אומר רש"י, בן ק' כבן ע' לכח, ובן ע' כבן חמש לחטא. זה כמעט אותו ביטוי. רש"י אומר בשם חז"ל שכולם שווים לטובה אצל שרה. חז"ל אומרים את זה גם על שנות אברהם, כולם שווים לטובה. כולם באמת שווים לטובה? יש כמה דעות ברמב"ם בן כמה הכיר אברהם את בוראו, בן שלוש, בן ארבעים. איך אפשר לומר על אברהם שהכל אותו דבר, שכולם שווים לטובה? חסרות צרות שהיו לאברהם אבינו? וגם אצל שרה, שנים רבות היא לא ילדה, היו לה בעיות עם הגר ועם ישמעאל, אז למה חז"ל התכוונו כשהם אמרו ששנות שרה ושנות אברהם שווים לטובה?

מהם חיים אמיתיים

שם פרשתנו הוא חיי שרה. וכי היא מספרת על חיי שרה? לכאורה בדיוק הפוך, היא מספרת על פטירת שרה. מתחילים במילים "ויהיו חיי שרה", והיא מדברת על פטירת שרה וקבורתה. כך גם "ויחי יעקב" (בראשית מז, כח), הפרשה מדברת על פטירת יעקב. ולמרות זאת שם הפרשה הוא "ויחי". חז"ל מלמדים אותנו מה הם באמת חיים. כתוב בגמרא שיעקב אבינו לא מת. מה זרעו בחיים אף הוא בחיים. מה הפשט? עמ"י חי, זה שיר יפה. למה הכוונה שעמ"י חי, שכרגע עכשיו כשאנחנו

שרים הוא חי? לא, הכוונה על נצחיות עמ"י. עומק חיי עמ"י זה דבר שלא נפסק. בספר שמואל כתוב על מישהו מסוים שהוא חי, "ובניהו בן יהוידע בן איש חי" (ש"ב כג, כ). מה הפשט שהוא איש חי? אומר שם תרגום יונתן על הפסוק, שהיה דחיל חטאין. ומכאן הגמרא בברכות (יח.) דורשת "צדיקים אפילו במיתתן קרויים חיים". ובמדרש בבראשית פרק כ"ד, כל מקום שנאמר חי, הכוונה לצדיק. חיות אין הכוונה רק לדבר שאינו מת. חיים הם חיים רוחניים. דוד המלך אמר "אתהלך לפני ה' בארצות החיים" (תהילים קטז, ט), ואומר רש"י שם שהכוונה לא"י. כשאומרים "זכרנו לחיים" בר"ה ועשי"ת הכוונה לחיים כפשוטם, אבל יש גם פשט יותר עמוק. אומרת הגמרא במכות (י.) "תנא תלמיד שגלה מגלין רבו עמו, שנאמר "וחי" - עביד ליה מידי דתהוי ליה חיותא". הכוונה שגם רבו יהיה עמו כדי שהוא יחיה. מביא את זה הרמב"ם (הל' רוצח ושמירת נפש פ"ז ה"א) "חיי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד תורה כמיתה חשובין". ועל הרוצח בשגגה נגזר גלות ולא מיתה, ואם הוא יהיה בלי רבו זה נחשב מיתה. אומרת הפרשה, "ויהיו חיי שרה", המדד לחיים הם חיי הרוח. בואו נראה מה יקרה הלאה עם השלכות חיי שרה. מה יהיה עם הצאצאים. זה מה שהתורה באה לומר, שחיות זה דבר נצחי. דבר רוחני הוא תמיד נצחי. לכן הפרשה שבאה לספר מה קרה בהמשכה של שרה, בהמשכו של יעקב, שניהם קרויות בלשון חיים, חיי שרה, ויחי יעקב.

בת ק' כבת כ'

אז איך אפשר לומר על שנות אברהם, כולם שווים לטובה? אומרת המשנה (אבות א, א) "הוו מתונים בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סייג לתורה". אומר הרב בעולת ראי"ה על פרקי אבות: "יש חסרון בטבע האדם, שמה שהוא חפץ הוא הרבה מאד, וכשאנו יכול להגיע

למבוקש שלו הוא מניח ידו ואינו חפץ להשתלם כלל. ובאמת אע"פ שצריך לחפץ הרבה, מ"מ כשאין עולה בידו הרבה צריך להוקיר הרבה כמה שיעלה בידו. והנה מתינות הדין היא הכנה כדי להוציא הדין לאמתו, ויוכל בעל-דין לומר, הרי גם אחרי המיתון היותר גדול אינני בטוח שאכווין לאמת האמיתית, א"כ ע"כ צריך אני לסמוך כי הקב"ה מקבל המוסכם מהשכל האנושי, א"כ מה צורך כלל במתינות, אפסוק כפי המשקל הראשון, ע"כ אמרו לא כן הדבר, שבאמת יש חפץ נטוע באדם לחשוק לאמת היותר עליונה, אע"פ שאינו יכול להגיע אליה, מ"מ תועלת רבה יש בדבר שע"כ הוא מזדרז להוציא אל הפועל כל מה שיש בכוחו מבקשת האמת, וזהו חובת האדם להתקרב כל מה שיוכל למבוקש הרם, גם שאינו יכול להגיע לו בשלימות, ע"כ הו' מתונים בדין". אל תדלג על השלב של ההכנה.

מעין זה כותב הרב באורות התשובה (ה, ו): "מבלעדי מחשבת התשובה, מנוחתה ובטחונה, לא יוכל האדם למצוא מנוח, והחיים הרוחניים לא יוכלו להתפתח בעולם. החוש המוסרי תובע מהאדם את הצדק והטוב, את השלמות, - והשלמות המוסרית כמה רחוקה היא מהאדם להגשימה בפועל, וכמה כוחו חלש לכון מעשיו אל הטוהר של אידיאל הצדק הגמור! ואיך ישאף אל מה שאינו ביכולתו כלל? לזאת התשובה היא טבעית לאדם, - והיא משלימתו. אם האדם עלול תמיד למכשול, להיות פוגם בצדק ובמוסר, אין זה פוגם את שלמותו, מאחר שעיקר יסוד השלמות שלו היא העריגה והחפץ הקבוע אל השלמות. והחפץ הזה הוא יסוד התשובה, שהיא מנצחת תמיד על דרכו בחיים ומשלימתו באמת".

שנות אברהם שווים לטובה, כי החיים לא נמדדים רק בתכל"ס של מה שאליו האדם הגיע. אמרו על הרס"ג שכל יום הוא עשה תשובה. שאלו אותו למה, והוא ענה שלפי הדרגה שאלה הוא הגיע היום, מה שהוא עשה אתמול ושלשום לא היה מתאים לדרגתו עכשיו, ועל זה הוא עושה תשובה. בד"כ כשהאדם זקן הוא כבר פחות חוטא, בשמחת בית השואבה היו בעלי תשובה שאמרו "אשרי זקנתנו שכפרה על ילדותנו". כלומר, הזקנה מכפרת על הזמן שבו האדם היה צעיר ואז הוא חטא, כשהאדם צעיר הוא יותר קרוב לחטא. אז מה רש"י אומר על שרה, בת ק' כבת כ', היא הייתה בלי חטאים בגיל מאה, כמו בת עשרים שהיא בלי חטאים? אבל כשהאדם צעיר הוא יותר קרוב לחטא? אלא רש"י בא לומר לנו, אל תחשוב שכשאני אגדל אז אני אהיה בסדר. תהיה בסדר כבר עכשיו. בגיל צעיר יש לאדם כוחות

שאינו לו בגיל מבוגר. יש רבותא ליכולות האדם בגיל צעיר. לשרה היו אותם יכולות גם בגיל זקנה, אז הכל היה אותו דבר.

הקשר בין שרה לאסתר

אומר השפ"א, בכולם שווים לטובה, בכל גיל היא עשתה את מה שנכון וצריך באותו גיל. כתוב "אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו" (ישעיה א, יח). אומרים בשם הבני יששכר, שאם החיסרון של האדם הוא לפי השנים שלו, אז זה יסתדר בסוף. אבל אם אדם צעיר עושה שגעות של אדם מבוגר או הפוך, כאן מתחילה הבעיה. שרה הייתה נורמלית, היא מיצתה בכל גיל את הדבר הטוב שיש באותו גיל. זה נקרא כולם שווים לטובה. הייתה לי דודה זכרונה לברכה, שכתבה מכתב לחברות שלה. הם כבר היו מבוגרות אז, והיא שאלה אותן, איזה גיל היה הכי יפה לכן בחיים? אחת אמרה, גיל עשרים. אחת אמרה גיל שמונים. הדודה שלי אמרה להן, כל הגללים היו טובים. בכל גיל האדם עושה את מה שצריך באותו גיל. כולם שווים לטובה.

באים חז"ל במדרש (מדרש רבה, נח, ג) ואומרים: "רבי עקיבא היה יושב ודורש, והצבור מתנמנם. בקש לעוררן, אמר: מה ראתה אסתר שתמלוך על שבע ועשרים ומאה מדינה? אלא תבא אסתר שהייתה בת בתה של שרה שחיתה מאה ועשרים ושבע, ותמלוך על מאה ועשרים ושבע מדינות". מה הקשר בין גיל שרה לאסתר? ומה הפשט בכך שרבי עקיבא העיר אותם עם המימרה הזאת? גם לשרה וגם לאסתר היו ניסיונות רבים בחיים, ובכל זאת הם מיצו את כל מה שיכלו לעשו בחיים. רבי עקיבא בא לומר לציבור, בכל יום אפשר לעשות גדולות ונצורות. רבי עקיבא חזה את זה מבשרו. עשרים וארבע אלף תלמידים מתו לו, והגמרא ביבמות (סב:) אומרת שאח"כ הוא פתח עוד פעם ישיבה עם חמישה תלמידים ומילא את כל א"י תורה. הגמרא בקידושין (סו:) אומרת על רבי עקיבא, הפורש ממך כפורש מן החיים. לא רק בגלל שחיי עולם נטע בתוכנו, זה נכון. הוא הביא דוגמה משרה, מאסתר שבכל מצב, גם כשאנשים מבולבלים ממה שהם רואים. אנשים נמנמו בשיעורו של רבי עקיבא, נמנום מלשון נים ולא נים. מצב מעורפל, לא ברור. הגמרא אומרת על אמורא שאמר דבר לא ברור שהוא אמר את זה במצב של נים ולא נים.

אפילו הנשים הן אלה שעומדות מאחורי הקלעים. אם זו אשתו של רבי עקיבא עצמו. כתבו בפסוק "הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם" (ישעיה נא, ב), מה זה שרה תחוללכם? היא הייתה המנוע, לא בקדמת הרכב. המלאכים שאלו איפה שרה, הוא ענה לכם, הנה באוהל. היא לא הייתה פסיבית, הכל מתחיל שם. יש עבודה שאינה כלפי חוץ, והיא עבודה עמוקה יותר. בכל דבר בחיים יש את ה"בכח" ויש את ה"פועל".

חז"ל אומרים (סוטה ב.) שארבעים יום קודם יצירת הולד יוצאת בת קול ואומרת בת פלוני לפלוני, שדה פלוני לפלוני. מה ההשוואה הזאת? בת פלוני היא עזר כנגדו. הגמרא אומרת (יבמות סג.), זכה - עזר, לא זכה - כנגדו. לכאורה זה הפך הפשט. בתורה כתוב שהיא תהיה עזר, אך חז"ל אומרים שרק אם זכה - עזר, לא זכה - כנגדו. לא זה הפשט. "אעשה לו עזר" (בראשית ב, יח), לפעמים הוא הולך בדרך המלך ואז היא לידו, אבל לפעמים הוא סוטה מהדרך ואז היא עזר נגדו, היא מיישרת אותו. כשהולכים בדרך ישרה פוגשים הרבה אנשים. אמרתי פעם לאבי פירוש שאומרים בשם בעל בית הלוי, שהוא חידש כמה חידושים ואמרו לו, כמה חידשו אותם לפניך. הוא אמר להם, מה יש, אם הולכים בדרך ישרה פוגשים אנשים. הוא אמר לי, אני לא מבין את "הבית הלוי" הזה. אני הולך בדרך ישרה ולא פוגש אף אחד... "הנה באוהל", זה לא שהיא לא פעילה. הרב כותב באורות התחיה שהאבות מבטאים את הצד הרעיוני באומה, והאמהות מבטאות את הצד שבו זה יוצא לפועל.

זכות אבות וארץ ישראל

אחרי לך לך, מה המקום שאליו הלך אברהם אבינו? אומרת התורה, "ויאהל אברם ויבא וישב באלני ממרא אשר בחברון ויבן שם מזבח לה'" (בראשית יג, יח). זה המקום הראשון שאותו קנה אברהם בפועל אחרי ההבטחה שא"י תהיה שלו. איך יודעים שיש קנין כסף, שאדם יכול לקדש אישה בכסף? לומדים "קניחה" "קניחה" משדה עפרון (קידושין ב.). אתה לא מקדש אישה שעכשיו היא שייכת לך. היא הייתה שייכת לך מזמן, אבל בכות, עכשיו היא שלך בפועל. כלב הלך להשתטח על קברי אבות כדי לא ליפול בעצת המרגלים, כי יש שם אחיזה אמיתית של א"י. המשנה ביומא (ג, א) אומרת ששואלים לפני תחילת העבודה במקדש האם האיר פני כל המזרח עד שבחברון, כדי להזכיר זכות אבות. הזכרת זכות אבות היא ביחס לא"י.

אין תורה כתורת ארץ ישראל

אברהם אבינו שלח את אליעזר, זקן ביתו המושל בכל אשר לו. "דמשק אליעזר" (בראשית טו, ב), ואומר רש"י, דולה מתורת רבו ומשקה לאחרים. הייתה לו נאמנות מוחלטת, עד השידוך. כשזה מגיע לרוחניות, לבנות בית, אברהם לא מאמין לו בלי שבועה. אברהם אמר לו "אלוקי השמים אשר לקחני מבית אבי" (בראשית כד, ז), אומר רש"י, למה אברהם לא אמר לו "אלוקי השמים והארץ"? כי בזמן שהקב"ה לקח את אברהם בארץ לא הכירו את הקב"ה, הוא היה אז רק אלוקי השמים. לכאורה זה לא נכון, הרי כתוב "ואת הנפש אשר עשו בחרן" (שם יב, ה). איפה זה חרן? זה לא היה בא"י. ומכאן לומדים שאברהם מגייר את האנשים ושרה את הנשים. גיור אמיתי, לא רפורמי! אברהם לימד תורה והאחיב שם שמים על הבריות, אז איך רש"י אומר שכשהוא יצא מבית אביו הקב"ה היה רק אלוקי השמים, כבר אז הוא לימד תורה?

אומר רש"י על הפסוק "ואעשך לגוי גדול", שלכן אומרים בתפילה אלוקי אברהם. כתוב בגמרא שכל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה. אומרים התוס' (ברכות מ: ד"ה אמר אביי) "אלוקי אברהם הוי כמו מלכות, דאברהם אבינו המליך הקב"ה על כל העולם שהודיע מלכותו". אז מה הפשט במה שאברהם אמר לאליעזר שבזמן שהוא יצא מבית אביו הקב"ה היה רק אלוקי השמים? אברהם אמר לו, נכון שלמדתי תורה, אבל אין תורה כתורת א"י. יש תשובה של החת"ס שהוא שלח לגדולי ישראל שהיו כאן בא"י, ובסוף אחר המכתבים הוא כותב לאותו גדול, שבזמן שהמכתב הזה יגיע אליך הוא יתעלה יותר. אברהם האחיב שם שמים, אבל זה לא היה בדרגת א"י, רק בא"י אפשר להתחבר באמת למלכות ה'.

וה' ברך את אברהם בכל

"ואברהם זקן בא בימים" (בראשית כד, א). איפה כתוב בתנ"ך עוד ביטוי כזה? רק על דוד המלך "והמלך דוד זקן בא בימים" (מ"ב א, א). "ואברהם זקן בא בימים, וה' ברך את אברהם בכל". כל הפרק הזה מדבר על זה שאברהם הולך להשיא את יצחק, איך הפסוק הזה קשור לשאר הפרק? מספיק שיהיה כתוב ואברהם זקן בא בימים, ואחרי זה אברהם אמר לאליעזר שישא את יצחק. רש"י אומר, וצריך לדקדק ברש"י בכל מילה. לבעל תרומת הדשן חוץ משו"ת תרומת הדשן יש פירוש על רש"י עה"ת. אומר רש"י "בכל עולה בגימטריא בן ומאחר שהיה לו בן היה צריך להשיאו אשה". לכאורה

אברהם היה צריך להשיא את יצחק כי הוא זקן והאב חייב להשיא את בנו, אבל רש"י אומר שלא, בכל עולה בגימטריא בן. צריך להשיא את יצחק כי יש לו נדוניא? בברכת המזון אנחנו מבקשים שהקב"ה יברך אותנו בכל מכל כל. הרמב"ן על התורה אומר שיש ברכה שנקראת "כל", ברכה רוחנית כזאת. ואומר הפסוק, אברהם שהתברך במידה הרוחנית שנקראת "כל" שאנחנו לא יודעים להסביר אותה בפשט, הוא רצה שהיא לא תרד לטמיון. אברהם רצה להשיא את יצחק כי צריך שיהיה מישהו שימשיך את מידתו, בכל מכל כל. אומרת המשנה (ברכות א, ה) "ימי חייו, הימים; כל ימי חייו, הלילות. וחכמים אומרים, ימי חייו, העולם הזה; כל ימי חייו, להביא לימות המשיח." המילה "כל" תמיד באה לרבות. או את הלילות, או את ימות המשיח.

שמע בני מוסר אביך

אומרת הגמרא בברכות (יג) "תני בר קפרא: כל הקורא לאברהם אברם - עובר בעשה, שנאמר (בראשית יז, ה) והיה שמך אברהם. רבי אליעזר אומר: עובר בלאו, שנאמר (בראשית יז, ה) ולא יקרא עוד את שמך אברם. אלא מעתה, הקורא לשרה שרי הכי נמי התם קודשא בריך הוא אמר לאברהם (בראשית יז, טו) שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה".

אומר הרב בעין אי"ה (ברכות, א, קעו): "שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך". הדעות האמתיות נקראות מוסר אב, והמעשים הטובים והמנהגים הנאים הם תורת אם. והנה לאומיות נחוצה לישראל מאד, והיא נתונה כולה במעשה המצות כולם, שמגדלים ומחזקים כוחות הלאומיות שבישראל. אבל המטרה היא לתכלית הכללית, ע"כ הדעות המה כלליות והמעשים פרטיים לאומיים. ע"כ מצד אברהם שהוא שורש הדעת לישראל שהאיר ממזרח צדק, חייבים אנו לקרותו ע"ש המון גויים, לבל יעלם האמת המקושר בתכלית התבודדותינו בלאומיותינו. אבל משרה ירשנו קדושת המעשים בתור תורת אם, אם כי בעת הזאת שטרם הי' אפשר להתחיל בנין הלאומי של ישראל, הי' צריך שגם יסודי המעשים של אברהם יהיו ג"כ מיוסדים לתכלית התיקון הכללי, וכמו שבאמת יביאו לזה. אבל לדורות, כונת המעשים

כבר מתבררת שהיא לשכלל הקדושה הלאומית המיוחדת לישראל, לצורך התיקון הכללי העתידי לבא. אם נאמר את זה במילים אחרות, אצל אברהם המגמה היא ליצור אומה, עם, שרה ירדה לפרטים כדי שאברהם יוכל להוציא לפועל את המגמה. לכן יש הבדל בין שרי לאברם, בין האיש לאישה. "שמע בני מוסר אביך" (משלי א, ח), מה שהרב ציטט כאן. אומר על הפסוק הזה הרשב"א בתשובות שזה המקור לכך שאסור לשנות שום דבר מהמנהג. "שמע בני מוסר אביך" זה ההלכות. מה מותר ומה אסור, מה כשר ומה טרף. "ואל תיטוש תורת אמך", זה המנהגים, אצלנו נוהגים ככה, לא מעגלים פינות.

ואל תטוש תורת אמך

איך יוסף הצליח לעמוד בניסיון? בחור צעיר יפה תואר שאחיו מכרו אותו למצרים. הוא היה עם הקלפט'ע הזאת, איך הוא הצליח? רש"י כותב (בראשית לט, יא), דמות דיוקנו של אביו נראתה לו. רצונך שימחה שמך מאבני החושן. הירושלמי (הוריות ב, ה) אומר שדמות דיוקנה של אמו נראתה לו. למה הירושלמי חולק ומפרש שדמות דיוקנה של אמו נראתה לו? כי האמא מלמדת לא לעגל פינות. גם דבר שהוא לא דין, הוא מנהג, אסור לעגל פינות. פעם נכנס מישהו לאבי בבית הדין גלוי ראש, ואבי אמר לו לשים כיפה. הוא שאל את אבי, איפה זה כתוב? הוא לא אמר לו לשים כיפה בגודל יחי אדוננו, לשים כיפה. כתוב "אלו דברים שאין להם שיעור", כיפה לא כתובה שם, ואכמ"ל. יש סיפור על יהודי שהיה במקום שלא כ"כ נהגו לכסות את הראש, לא הגברים ולא הנשים. בשבת הוא לקח מפית כדי לכסות את החלות בזמן הקידוש. אז מישהו העיר לו, זה נקרא לכסות? תפתח את המפית, או שתיקח מפית גדולה ותכסה את החלות. הוא אמר לו, תסלח לי, אני הולך לפי מנהג המקום, אם כיסוי ראש קטן נקרא כיסוי, למה צריך להחמיר בכיסוי החלות יותר?... אומר הירושלמי, אם יוסף היה עושה חשבון הלכתי של מותר או אסור, הוא היה עלול לעגל פינות וליפול. אבל דמות דיוקנה של אמו הזכירה לו גם את "לא תיטוש תורת אמך", צריך להקפיד גם לא לעגל פינות, לכן יוסף הצליח להינצל מהניסיון במצרים. בלי לעגל פינות.

שבת שלום!

השיחה הזאת לע"נ של הגאון הרב דוד יהודה בורשטיין זצ"ל שהיה ת"ח גדול. גדול בתורה ותמים במעשיו וכל שנותיו היו שווים לטובה. תנחומינו למשפחה ולרעייתו הרבנית שרה שתח' (בת הרב רפאל לוין)